

УДК 94:329.79 (44) «1968/1974»

ВПЛИВ ЖІНОЧГО РУХУ ФРАНЦІЇ НА РОЗБУДОВУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА (1968-1974 РОКИ)

Альона Власова

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Україна, 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4, оф. 625
e-mail: vlasovaalena@ukr.net

Відсутність рівноправності та свободи жінок стали перешкодою до формування демократичного суспільства у Франції. Розвиток суспільства та країни був неможливий без подолання стереотипів та упереджень пов'язаних із призначенням жінки. Урахування інтересів жінок і введення паритетної співпраці могли вирішити «жіноче питання» у французькому суспільстві. Необхідність у подоланні традицій патріархального суспільства дали поштовх до консолідації жіночого руху у Франції. Демократизація й оновлення країни, її реформування, налагодження діалогу між урядом і суспільством неможливо було без реального, а не декларативного захисту прав людини, а найбільше дискримінованими та незахищеними у французькому суспільстві залишались жінки [4, с. 133].

Історіографія питання представлена у ракурсі гендерних, соціологічних і політологічних досліджень, які у більшості часткове відображають аналіз досвіду вирішення питань прав жінок у різних країнах на основі впровадження принципів гендерної рівності й усунення дискримінації. Правові й історичні аспекти жіночого руху відображені у дослідженнях: М. Котовскої [11], С. Айвазової [1], Є. Зуйкової [10] та О. Вороніної [3].

Основним завданням статті є проаналізувати події пов'язані із жіночим рухом Франції, політику французького уряду у вирішенні «жіночого питання» та визначити їх вплив на формування нового демократичного суспільства.

Політичні процеси у Франції, зміна соціального становища жінок і соціальні рухи, що сколихнули Францію у 60-х рр. ХХ ст. склали підґрунтя для активного формування жіночих клубів та організацій, які стали основою жіночого руху. Ідеї та погляди, які підтримували більшість жінок, були ліворадикального спрямування. Більшість жіночих угруповань і клубів були політизованими та вели активну участь у політичних диспутах.

Хвилю обурення, спрямовану проти патріархального суспільства та дискримінації, Фран-

ція пережила у 1968 р. Причинами соціальної кризи стало стрімке погіршення умов життя та навчання студентів, витрати держави на освіту зростали, але через різкий демографічний вибух післявоєнних років вихідцям з малозабезпечених сімей ставало дедалі складніше отримати вищу освіту. В університетах діяли жорсткі внутрішні статuti. Молодь вирувала, постійно проходили студентські маніфестації, що сприяло швидкому зростанню числа лівих та анархістських організацій [13].

Соціальні хвилювання говорили про те, що французьке суспільство вступило у період своєї інтелектуальної модернізації. Суспільство вимагало не тільки покращення побутових умов життя, зміни трудового законодавства та пенсійних реформ. Воно виражало свій погляд на необхідність змін застарілих правил, відхід від традиційної моралі та сексуальної обмеженості. Французьке суспільство переживає своєрідний емоційний і культурний вибух, який потягнув за собою низку маніфестацій і протестів, особливістю яких стала масовість. Суспільство стає солідарним, відбулося злиття студентських, робітничих, селянських і жіночих рухів [9, с. 144].

На хвилі молодіжного революційного руху відбулося утвердження феміністичної теорії, що одразу визначило відмінність жіночого руху, який перейшов в автономну фазу у Франції наприкінці шістдесятих років. У політичних умовах, що склалися у Франції, жінки шукали причини, чому вони домоглися правової громадської рівності, але не змогли досягти головної мети – реальної рівності жінок із чоловіками в усіх сферах життя [12, с. 94-95].

Жіночий рух Франції пройшов своє становлення, як соціально-політична теорія, на основі позиції Симони де Бовуар, яка окрім літературно-філософської, викладацької діяльності, належала до дискурсу політичних дебатів 1950-60-х років і числа активістів соціальних рухів травня 1968 р. Активна позиція, що базувалася на прагненні жити всупереч традиційній «жіночій долі», прагнення до свободи, тво-

рчості, самореалізації – стала головною ідеєю та метою. Популярність Симони де Бовуар та її ідей була зумовлена підйомом соціальної активності працюючих жінок, кількість яких значно зросла після Другої світової війни у французькому суспільстві. Зміни соціальних пріоритетів життя жінок та їх імідж формувалися в умовах соціальної кризи та суспільної революції, що сприяло виокремленню жіночого руху із лав соціально активного суспільства. Відмовившись від ролі дружини-домогосподарки та помічниці чоловіка, жінка йде до самовираження, соціального визнання як рівноправного партнера чоловіка у родині та поза її межами [10, с. 139].

Принципи рівності статей повинні були передбачати, що економічні, політичні та соціальні ресурси повинні розподілятися між чоловіками та жінками рівномірно, без суттєвих диспропорцій. Основуючись на «Загальній декларації прав людини» та Конституції Франції жінка є рівною в усіх правах і є повноцінною громадянкою країни. У вирішення жіночого питання політика французького уряду залишалась доволі консервативною, до того ж вона посилювалась під тиском норм та догм католицької церкви. Перевагою французького жіноцтва у захисті їх прав на відміну від жінок з інших країн, став захист їх під час материнства, вони отримали відпустки по догляду за дитиною. Надання цих переваг було отримано в умовах підтримки з боку держави патріархальних стереотипів, жінка має займатися домашнім господарством і сім'єю, тому у разі вагітності вона отримувала декретну відпустку та поверталась у дім до свого жіночого призначення. Поза увагою залишились проблеми:

- неефективності забезпечення рівної оплати праці, рівних можливостей, антидискримінаційних заходів, які мали забезпечити поліпшення умови життя жінок при отриманні роботи та просуванню по кар'єрних сходах до більш оплачуваної та престижної посади;

- неефективні заходи на основі міжнародних нормативних актів, що повинні були забезпечити рівні можливості для жінок в усіх сферах суспільно-економічного життя;

- високий рівень бідності одиноких матерів із-за низького соціального забезпечення у період декретних відпусток;

- відсутність надання мінімальних послуг із доглядом за дитиною поза домом у період перебування матері на роботі [5, с. 16].

Важливою подією в історії французького жіночого руху стала демонстрація 26 серпня

1970 р., яку жінки організували як суто жіночий виступ. Серпнева демонстрація стала першим виступом і своєрідним початком суспільно-політичної активності жінок у Західній Європі. Учасниці здійснили ходу до Тріумфальної арки, де відбувся мітинг і покладення вінка для жінки похованого там невідомого солдата. Жінки вийшли на вулиці із власними вимогами, хода супроводжувалась поширенням листівок, в яких закликали усунути дискримінацію жінок. Журналісти у пресі охрестили рух жінок «Рухом за визволення жінок» («Mouvement de libération de la femme», MLF). Ця назва згодом закріпилася як офіційна за найбільш впливовою організацією жінок, створеною ще у травні 1968 р. Засновницею цієї організації й ідейним лідером була Симона де Бовуар. Діяльність організації зробила вагомий внесок у розвиток демократії шляхом вирішення «жіночого питання» не тільки у Франції, а й у всьому світі, звернувшись до жіночої гідності та закликавши жінок до праці задля економічного звільнення [17]. Жіночий рух поєднав представників різних груп і течій. Основною тезою жінок стала: «Наші тіла належать нам!». Основним питанням під час демонстрації стало: «Як забезпечити жінкам повноцінне існування та визволити їх від гніту застарілої моралі, як зробити жінку суб'єктом суспільного, політичного та економічного життя викоренивши сприйняття її як просто об'єкту?» [18].

1970 р. був насичений подіями, що змінили розуміння моралі французького суспільства. Активна діяльність жінок, як соціально утищеної частини суспільства, надавала французькому суспільству нових форм і сприяла його соціальній еволюції. Жінки активно проводили зустрічі, мітинги, демонстрації та друкувались у пресі. Саме відображення вимог і пріоритетних напрямків діяльності на сторінках газет і журналів стали опорою для жіночого руху у період їх бунтівної діяльності. У травні виходить брошура «Бій за визволення жінок» («Combat pour la libération de la femme»), як доповнення до газети «l'Idiot international» [17]. Наступним кроком стало друкування: «Визволення жінок нульовий рік» («La libération des Femmes: Année Zéro») у журналі «Partisans», який був своєрідним роз'ясненням, відносно того, що жіночий рух має свою окрему історію, яка починає свій відлік з нуля, нульовим роком є саме 1970 р. [14, р. 45].

26 вересня 1970 р. відбулась зустріч 100 жінок активісток у залі засідань Люксембурзького палацу. Паралельно у Паризькій галереї ми-

стецтв пройшла виставка «Жіноча революція». У жовтні організована потужна демонстрація за права політичних в'язнів, стан яких жінки порівнювали із своїм становищем у патріархальному суспільстві Франції [15, р. 45].

У грудні 1970 р. починає виходити феміністичний журнал «Між нами є непорозуміння» («Le Torchon brûle»), на сторінках якого висвітлювалися всі проблеми, пов'язані із напруженими відносинами між жінками та чоловіками в усіх сферах життя. Журнал мав публіцистично-художній стиль і став візитною карткою жіночого руху Франції. Він став своєрідним щоденником жінок визвольного руху, кожний номер створювався новою командою – що давало можливість жінкам із різних феміністичних орієнтацій висловити свої ідеї та думки [15].

Протягом вересня 1970 р. – лютого 1971 р. проходить низка важливих зустрічей і конференцій. Головними питаннями, які розглядалися на них, були питання рівноправності жінки у світі, роль жінки у формуванні миру та демократії, право жінки самостійно керувати своїм життям (контроль за народжуваністю, обрання вільно професії, місце у родині тощо) [19].

Отримання прав не було головною метою руху, адже жінки боролися за зміну існуючої соціальної системи, яка не враховувала пріоритетів жінки, як повноцінного та рівноправного суб'єкту суспільства [17]. Жіночий рух Франції можна охарактеризувати, як ініціативну діяльність жінок, які прагнули до самореалізації у суспільстві. Союзи та клуби для боротьби за свої права мали шалену популярність, які направляли свою діяльність на подолання перешкод владних структур і суспільства у цілому. Організації жінок, які активно діяли для задоволення потреб інтересів жінок різних соціальних верств, мали фіксоване та нефіксоване членство та прагнули до корегування державної політики для досягнення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя [6, с. 110-111], що стало важливою рисою розвитку гендерної рівності та її впливу на формування демократичних засад у Франції. Велика кількість активних соціальних жіночих організацій сформованих протягом 1968-1974 рр. як частина розгалуженої мережі громадянського суспільства активно захищали права жінок, а також виборювали можливість тиску на парламент і владу для прийняття необхідних правових норм щодо вирішення «жіночого питання» [3, с. 50-95].

Характерною рисою жіночого руху Франції

було і те, що жінки сформували свою теорію, «друга хвиля» фемінізму склала свій понятійний апарат, принципи та методи для утвердження послідовності своїх дій. Жіночий рух Франції – це не масова істерика у суспільстві невдоволених умовами життя жінок, а сформована інтелектуальна група жінок, що виступали за свої права [6, с. 31]. У рамках «другої хвилі» фемінізму формується так звана гендерна культура, головною метою якої стала побудова рівного правового суспільства. Для розв'язання «жіночого питання» розроблені концепції гендерного аналізу. Аналіз положення жінок у патріархальному суспільстві довів, що розподіл гендерних ролей у суспільстві є результатом застарілої культури та соціально-політичних особливостей, а не природній порядок і поняття слабкості жінки чи інших упереджень, на які опиралися чоловіки для скоювання жінок у стінах дому та сімейному колі [6, с. 33].

У французьких університетах виникали центри «жіночих» або «феміністських» досліджень за прикладом США із спеціальними програмами, що включали фахівців з біології, фізіології, антропології, етнографії, філософії, історії та філології. Симона де Бовуар, як філософ та активістка жіночого руху викладала лекції в університетах США, де вже відбулася трансформація «жіночих студій» у «гендерні студії». Під тиском розвитку освітньої практики та формування жіночої історії згодом відбувся розвиток цілої науки із своєю власною методологією. Сформована жіноча історія, незалежно від назви чи університету, де організована була жіноча студія, включала до кола проблем всі аспекти, які у ході аналізу змогли б дати можливість ввести жінку у суспільство як повноправного суб'єкта. Увага концентрувалась на ролі жінки у контексті історичних, культурних, історично-правових, політичних, економічних процесів і суспільних відносин [2, с. 114-115].

Діяльність жіночих студій було пов'язано із активною позицією жінок щодо реформування системи вищої освіти. Потреба в оновленні системи освіти була необхідна у зв'язку з тим, що у більшості жінки були відсутні або неадекватно відображені у навчальних планах вищих шкіл. В історії місце мали лише чоловіки-воїни та правителі, у літературі вивчались роботи лише авторів, якими були також винятково чоловіки. Жінкам залишалось місце лише у рамках соціологічних дисциплін, де вони розглядалися, насамперед, у контексті шлюбу та сім'ї. Основними завданнями жінки у форму-

ванні освітніх програм вважали необхідність усвідомлення та висвітлення вкладу жінок у розвиток суспільства, вивчення жіночого досвіду з точки зору жінок [7, с. 7-8].

Жіночий рух у Франції сягнув ширших масштабів, ніж соціальний рух 1968 р. Події 1970 р. вже сучасниками порівнювались із революцією, яка у пресі отримала назву «Рожева», або «Жіноча» революція» [11, с. 76]. З набуттям досвіду політичної діяльності жінки стали і більш впевненими у собі, у своїх силах. Розгорнута боротьба за досягнення права на аборт, права на розлучення, правове переслідування насильників чоловіків і прав на ринку праці продовжувалась. Ключовим словом для кожної жінки стало «право вибору»: жінки прагнули самі розпоряджатися власним життям і, перш за все, власним тілом. Боротьба за фактичну реалізацію прав жінок сягнуло до революційних масштабів.

Жіноча революція розширила горизонти демократії: гасло «Якщо жінка має право на половину раю, то вона має право і на половину влади на Землі!» змусило владу потіснитися та впустити жінок в усі владні структури держави. Ця революція змінила громадські уявлення про зміст демократії, змусила побачити багатогранність конфлікту між жінкою та чоловіком у французькому суспільстві [1].

Однією з перших вагомих перемог жіночого руху став виступ за легалізацію абортів у квітні 1971 р. Революційною подією стала публікація, радикального за своїм змістом, маніфесту підписаного 343 жінками, що зробили аборти. Цей маніфест закликав до надання жінкам можливості самостійно регулювати народжуваність. Саме цей кардинальний шлях привів до зняття заборони на протизаплідні засоби у Франції [16].

Демократична держава потребувала жінок у своїх інституціях, для того, щоб бути посправжньому демократичною. Жінкам потрібна демократія, для того, щоб змінити порядки та закони, які перешкоджали їм у цілому домогтися рівності. Активність жінок на усіх рівнях громадянського суспільства та влади мала зміцнити демократію та сприяти подоланню дискримінації жінок. Саме цей процес пройшла Франція та французьке суспільства у 1970-х роках. У 1974 р. президент Валері Жискара д'Естен при формуванні уряду вперше надав місця жінкам у парламенті. Основою політичного курсу Франції стає сприяння формуванню демократичної держави на принципах гендерного паритету та рівності. Адже, активна участь жінок у процесах ухвалення рішень на усіх рів-

нях має засадниче значення для досягнення рівності, яка необхідна для стійкого розвитку демократії [8, с. 205-206].

Отже, у результаті жіночого руху жінки Франції вибороли своє місце у політичному просторі країни. Жінки отримали можливість впливати на вирішення питань у своїх інтересах і можливість впливу на суспільно-політичне життя країни, вибороли місця у французькому парламенті. Події, які переживала країна за час жіночих демонстрацій, стали основою для розвитку французької демократичної політики з боку уряду та вирішення «жіночого питання», яке протягом багатьох років тримало у напрузі французьке суспільство. Такі принципи, як гендерний паритет, гендерна рівність, гендерний баланс були покладені в основу формування модерного, демократичного французького суспільства, що сформувалось протягом другої половини ХХ ст. Жінки вибороли своє право на самовизначення поза домом, своє місце на ринку праці із рівною винагородою, що стало одним із вагомих кроків на шляху Франції до вирішення соціальних питань. Франція під тиском жіночого руху почала будувати свою демократію на основі рівності статей і стала у цьому питанні прикладом для європейської спільноти. Французька жінка стала повноцінним суб'єктом суспільно-політичного життя із можливістю самостійно приймати рішення, розпоряджатися своїм життям та обирати свій шлях до самовизначення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Айвазова С.Г. Истории феминизма [Электронный ресурс] / Светлана Григорьевна Айвазова. – Режим доступа: <http://eccsocman.hse.ru/data/072/176/1217/16-Ajvazova.pdf>
2. Буряк Л. Исторична фемінологія чи гендерна історія: до проблем поняттєво-термінологічного апарату / Л. Буряк // Гендерна проблематика та антологічні горизонти. – Острог, 2011. – С. 114-115.
3. Воронина О.А. Феминизм: либеральное, социалистическое и радикальное направления / О.А. Воронина // Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций / Под общ. ред. Ворониной О.А. – М., 2001. – С. 50-95.
4. Власова А. Зростання ролі жінки у політичному та соціальному житті суспільства в 70-х рр. ХХ ст.: міжнародна взаємодія та роль Франції / А. Власова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 133-136.
5. Гендерне законодавство: порівняльний аналіз та коментарі / О.М. Руднева, В.В. Голіна, Н.О. Гугорова, Г.О. Христова, Д.О. Вовк. – К.: Видавництво «Заповіт», 2005. – С. 36.
6. Гендерна соціологізація сучасної жіночої молоді: монографія / С.Я. Харченко, Л.Г. Харченко, С.М. Гришак, О.А. Болотська; – Луганськ: НДЦ пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України та Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2009. – 318 с.
7. Гриценко Т. «Gender studies» як нова альтернативна освітня практика: зарубіжний досвід / Т.В. Гриценко // Гендерна інтеграція в гуманістичному знанні. – Тернопіль, 2007. – С. 7-8.
8. д'Естен Ж.В. Власть и жизнь / Жискара Валері д'Естен. – М.: Междунар. отношения, 1990. – 390 с.
9. Дубин Б. Последнее востание интеллектуалов: [парижский

красный май 1968 года – соц. кризис вылившийся в демонстрацию] / Б. Дубин // Вокруг света. – 2011. – № 12. – С. 132-146.

10. Зуйкова Е.М. Феминология / Е.М. Зуйкова, Р.И. Ерусланова. – М.: Маркетинг, 2001. – 248 с.

11. Котовская М.Г. Гендерные очерки: история, современность, факты / Мария Григорьевна Котовская. – М.: ИЭА РАН, 2004. – 358 с.

12. Чухим Н. Проблеми і перспективи феміністичної теорії / Н.Д. Чухим // Гендер і культури. – К., 2001. – С. 94-95.

13. Экспорт революции. Саакашвили, Ющенко... [Электронный ресурс] / С. Кара-Мурза, С. Телегин, А. Александров, М. Мурашкин. – Режим доступа: <http://www.karamurza.ru/books/export/>

14. La libération des Femmes: Année Zéro // Partisans, – 1970. – № 54-55. – P. 45.

15. Le Torchon brûle // L'intégralité. – № 9 – 1971. – 24 p.

16. Le manifeste des 343 salopes (1971) [Электронный ресурс] // Le Nouvel Observateur, – 1971. – 5 avril. – Режим доступа: <http://www.portac.uk/special/france1815to2003/chapter11/documents/filetodownload,18199,en.pdf>

17. Picq F. MLF: 1970, année zéro / Françoise Picq [Электронный ресурс] // Liberation société. – 2008. – 7 octobre. – Режим доступа: http://www.liberation.fr/societe/2008/10/07/mlf-1970-annee-zero_11280 7 octobre 2008

18. MLF, sigle de Mouvement de libération des femmes <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/MLF/119248>

19. 5 mars 1971. Le futur FHAR attaque Laissez-les-vivre [Электронный ресурс] // Un peu d'Histoire. – Режим доступа: <http://www.prochoix.org/pdf/fahr.pdf>

Власова Альона Вплив жіночого руху Франції на розбудову демократичного суспільства (1968-1974 роки)

У статті проаналізовані події пов'язані із соціальною кризою французького суспільства наприкінці шістдесятих років у період яких у лавах молодіжного руху проходить консолідація та виокремлення жіночого руху Франції. Діяльність жіночих організацій і подій пов'язаних із жіночим рухом мали величезне значення для розвитку Франції та розбудови демократичного суспільства на основі гендерної рівності та паритетної співпраці. Жінки почали боротьбу за самовизначення й отримання права на існування у суспільстві як повноправного суб'єкта, приймаючи активну участь у соціальній, політичній та економічних сферах життя країни.

Ключові слова: жіночий рух, жінка, суспільство, право, Франція, демократія

Власова Алёна Влияние женского движения Франции на развитие демократического общества (1968-1974 годы)

В статье проанализированы события связанные с социальным кризисом французского общества в конце шестидесятых годов, когда в рядах молодежного движения проходит консолидация и выделение женского движения Франции. Деятельность женских организаций и события связанные с женским движением имели огромное значение для развития Франции и демократического общества на основе гендерного равенства и паритетного сотрудничества. Женщины начали борьбу за самоопределение и получения права на существование в обществе как полноправного субъекта, принимая активное участие в социальной, политической и экономических сферах жизни страны.

Ключевые слова: женское движение, женщины, общество, права, Франция, демократия

Vlasova Alena The impact of French women's movement on the development of a democratic society in 1968-1974

The article is devoted to analyze events connected with the social crisis of the French society in the late of 1960s. In this period within the youth movement is consolidation and separation of the women's movement in France. The activity of women organizations and the events that was connected with women movement had a great significance for the development of France and building a democratic society based on gender equality and parity cooperation. Women began to struggle for self-determination and obtain the right on the existence in society as a full subject, taking an active part in the social, political and economic spheres of life. The women's movement in France can be described as initiative activity of women which aspired to self-realization in society. Women didn't aspire to get a rights, but they fought for change in the existing social system. It didn't take into account the priorities of women as full and equal partner in society.

Keywords: women's movement, woman, society, right, France, democracy

Рецензенти:

Погромський В.О., к.і.н.

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 31.08.2016 р.